

Манько Денис Григорович
завідувач кафедри державно-правових дисциплін Міжнародного
гуманітарного університету,
доктор юридичних наук, доцент

РОЗВИТОК М'ЯКОГО ПРАВА ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕМОНОПОЛІЗАЦІЇ РОЛІ ДЕРЖАВИ У ПРАВОТВОРЕННІ

Певним розвитком сучасних поглядів на інтегративне праворозуміння, яке враховує та на методологічному рівні об'єднує найважливіші висновки аксіологічної, соціологічної та нормативиської концепцій праворозуміння, вбачається людиноцентриське праворозуміння.

Людиноцентриське праворозуміння дозволяє визначити право з урахуванням рівня сприйняття суспільством необхідності в існуванні певного універсального «регулятора», який не тільки досяг рівня, що має бути закріплений як зразок для майбутніх подібних відносин, але й такий, що відповідає вимогам рівня розвитку суспільства, яке має певну організацію на визначеній території.

З цього приводу Котенко О. А. цілком слушно зазначає, що «...еквівалентність, як запорука відповідності соціальній реальності змісту того чи іншого правила поведінки (соціальна складова) для набуття повноцінного статусу правової норми, має бути опосередкована культурними цінностями – отримати обґрунтування доцільністю (правова політика), виправдання з позиції справедливості (етика права), загальний вираз за посередництвом тексту (логіка права), офіційне визнання та судову гарантію від можливих порушень за допомогою авторитету державної влади (позитивація права)» [2, с. 64].

Аналізуючи наведене О. А. Котенко твердження відносно природи права слід звернути увагу на вираз «за посередництвом тексту». У даному випадку мова має йти не стільки про «логіку права», скільки про формалізацію права та юридичні технології її здійснення. Бо саме у зазначених технологіях ми зможемо ідентифікувати, в тому числі, і логіку права.

Узагальнюючи образ права, ми маємо враховувати, що вимоги соціуму, часу та місця є змінюваними. Але саме це й підкреслює особливу природу права – можливість відповідати нагальним вимогам суспільства

із позаконкурентною підтримкою з боку тих суб'єктів, які мають владу над суспільством у певний час на певній території. Природа права розкривається через його функціонування, реалізацію, дію в житті, концепцію юридичної соціальної відповідності, яка відображає зв'язок і підтримуваний владним суб'єктом результат такого зв'язка між тим що є, і тим, що має бути.

У зазначеному аспекті особливого значення набуває роль держави та її інститутів у забезпеченні гармонійного співіснування між суб'єктами права.

На думку Т. С. Федорової, «...сучасній державі властива організація та діяльність такої системи інститутів, які відповідають об'єктивним потребам суспільного життя, причому не тільки система, що діє, а й така, що розвивається під впливом нових суспільних викликів, які становлять інтереси суспільства. З цього випливає, що сучасна держава стає реальністю завдяки ефективній діяльності її інститутів, стратегічною метою яких є забезпечення суспільного порядку, базованого на праві» [4, с. 147].

Водночас слід враховувати сучасні тенденції щодо монополізації ролі держави у створенні права. Зв'язок із державою, в контексті (в тому числі) забезпечення державним примусом дії права, виконання сформульованих у його нормах зобов'язань не є «виключно-необхідною» умовою ефективного правового впливу. У зазначеному випадку мова йде про «м'яке право».

Так, Ю. Б. Фогельсон вважає, що «...термін —м'яке право| самою своєю появою пропонує розширити межі розуміння терміну —право|, включивши до нього як норми, створення та виконання яких залежить від суверенітету і, відповідно, від апарату (норми жорсткого права), так і норми, в усьому аналогічні першим, але індиферентні до суверенітету. Це нове поняття права, індиферентне до суверенітету та територіальних меж, поки що не існує як єдина система, як і в ранню епоху Середньовіччя (1100–1400 рр. н. е.) не існувало нічого подібного до сучасних правових систем, які спираються на суверенітет» [5, с. 50].

Особливою ознакою «м'якого права», в контексті його співвідношення із «жорстким/твердим правом», перш за все є наявність бажання сторін, учасників конфлікту або юридичної справи в належному та взаємовигідному вирішенні тих обставин, які потребують юридичного оформлення, по-друге – відсутність забезпечення виконання такої домовленості за допомогою державного примусу.

З цього приводу В. В. Дудченко констатує, що «...ідея права в усі часи асоціювалася з ідеєю справедливості, тому при визначенні поняття права необхідно враховувати цей конститутивний його елемент. Справедливість утворює справжній —логос| феномена права і є

специфічним духовним елементом правової реальності. Вона виступає в усій сукупності правових цінностей. Відсутність у праві цього компонента призводить до духовно незрілих інститутів, які тримаються грубою силою» [1, с. 2].

У зазначеному контексті цілком слушною вбачається думка І. В. Шалінської, яка вважає, що «м'яке право» – це елемент системи джерел права, який характеризується диспозитивністю та рекомендаційним характером актів, з яких воно складається, відіграє допоміжну роль у правозастосуванні та покликаний забезпечувати дотримання інших, пов'язаних із ним актів позитивного права, або заповнювати прогалини у правовому регулюванні на факультативному рівні системи джерел права [6, с. 13].

Прийняття ідеї м'якого права дозволяє розширити діапазон емпіричного аналізу юридичних алгоритмів: від дослідження актів, які створені суб'єктами, що мають державно-правові повноваження, до актів інших суб'єктів права, що безумовно відповідає реаліям правового впливу.

Враховуючи наведені положення, вбачається доцільним розуміння права в якості певної складної сукупності, в якій проявляється різноманіття ракурсів цілісності права, де не тільки зберігаються і змінюються правові норми, але й з'являються нові прояви правового регулювання. Зазначена сукупність є такою, що змінюється, цілісністю, яка не втрачає своєї основної ціннісної якості – регулювання найважливіших відносин суспільства. Все це дозволяє розглядати право в якості певної різоми – організованої та такої що розвивається цілісності, яка змінюючи свою форму не змінює сутності та соціального призначення.

Відтак, під правом, у контексті людиноцентричного праворозуміння, пропонується розуміти орієнтовану на регулювання суспільних відносин різому (структурно-системна сукупність, цілісність) приписів справедливого обмеження свободи, засновану на вірі індивідів в наявність у них природніх можливостей (прав, свобод) та обов'язків, як пов'язаних із державою, так і не маючих державного характеру [3, с. 54].

Право є результатом розвитку людства, відображенням ступеню його цивілізованості. Лише людина розуміє право, підкоряється його приписам і, фактично, створює його формальне вираження. А відтак, сучасне право – це насамперед ті положення, в основі яких лежить віра у природні права й свободи людини та які отримали формальне закріплення в правових актах.

Аналізуючи сутність окремих явищ правової реальності ми маємо враховувати соціальне призначення права. Морально-ціннісні орієнтири зумовлюють обґрунтованість і відповідність права соціальним потребам.

Регулювання суспільних відносин не може здійснюватися лише за умов вільного вибору варіанту поведінки. Поряд із диспозитивністю не менше значення мають імперативність, персоніфікація, регламентована послідовність. Слід враховувати, що вирішення юридичного конфлікту більше тяжіє саме до чітко встановленого порядку дій, ніж до нерегламентованих законом «пошуків» можливих варіантів задоволення інтересів учасників спору.

Відтак ми можемо стверджувати, що соціальна природа і призначення права проявляється не стільки у встановленні обов'язків, окремих визначень і статусу, скільки в закріпленні «порядку» діянь суб'єктів щодо взаємовигідного вирішення тих обставин, які потребують юридичного оформлення, втілення в життя та захисту своїх прав і виконання зобов'язань. Зазначений порядок досягається використанням норм як жорсткого/твердого так і м'якого права.

Література:

1. Дудченко В. В. Традиція правового плюралізму: західна та східна інтерпретація : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2007. 35 с.
2. Котенко О. А. Право як явище соціальної дійсності.
Часопис Київськ. ун-ту права. 2011. № 3. С. 64-70.
3. Манько Д. Г. Юридичні технології та алгоритми формалізації права у вимірі юридичної діяльності : монографія. Одеса : Фенікс, 2019. 280 с.
4. Федорова Т. С. Господарська юстиція у сучасній державі: монографія. Одеса : Юридична література, 2019. 200 с.
5. Фогельсон Ю. Б. Мягкое право в современном правовом дискурсе (окончание). *Журнал российского права.* 2013. № 9. С. 50-57.
6. Шалінська І. В. Акти «м'якого права» у системі джерел права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Львів, 2015. 20 с.